

ček in iztržek v planinskih kočah manjši kot je bil lani«. Ni mogel mimo ugotovitve, da so bile leta 1991 planinske poti mnogo čistejše kot prejšnja leta, da so planinska društva, ki upravljajo planinske postojanke, tudi s postavljanjem suhih stranišč in uvajanjem alternativnih virov energije v gorski svet začela ekološko premissljevati in da so to leto v planinskih kočah stočili mnogo manj alkoholnih pijač, pa precej več brezalkoholnih in piva. »Takšno usmeritev,« je dejal Andrej Brvar, »bomo nadaljevali tudi prihodnje in prihodnja leta ter v planinskih kočah spodbujali predvsem domačnost in mnogo manj dolinsko udobje, pri tem pa se vseskozi zavedali, da je duša vsake planinske postojanke oskrb-

nik.« V skladu z zadnjo ugotovitvijo je PZS ob lanskem decembrskem slavlju na ljubljanskem Magistratu najboljšim oskrbnikom prvič podelila posebna lična priznanja.

Slovesnost je v mnogočem še polepšal kvartet **Spev** iz Škofje Loke, ki je med govornimi deli programa zapel več slovenskih pesmi, kot prvo pa seveda Oj, Triglav, moj dom – himno slovenskih planincev. Pevci so tako začeli kot končali uradni del slavnosti, zatem pa so se prisotni še več kot eno uro ob prigrizku in pijači pogovarjali o minulih in prihodnjih časih, dogodkih in prijateljih, predvsem pa o gorskih poteh, ki združujejo planinske tovariše.

M. R.

POSVET V KAPRUNU O PREVENTIVI V GORAH

NEVARNOSTI ZA NEPRIPRAVLJENE

PAVLE ŠEGULA

Potrebe po varnosti tujkega prometa in vrsta hudih nesreč v snežnih plazovih so v šestdesetih letih privedli do nastanka Avstrijskega kuratorija za varnost v gorah, ki je lanskega oktobra praznoval 25-letnico prizadevnega dela. Jubileja ni slavil s šampanjcem in odličji. Posvetil ga je pregledu preprečevanja gorskih in smučarskih nesreč, ki sicer ni dal velikih odkritij, bilo pa je slišati marsikaj, kar bo v prid pobornikom varnosti v gorah in bo zanimalo tudi širšo slovensko planinsko javnost.

V ta namen navajam kratek pregled referatov. Z **M. Salbergerjem** sva jih poslušala kot zastopnika Komisije za GRS pri PZS, ki se teh posvetov udeležuje že od vsega začetka (1967).

NESREČE KOT PODUK

O tehniki in vidikih vrednotenja podatkov o nesrečah v gorah je razpravljajal **dr. E. Rabofsky**. Povedal je, da planinska združenja Avstrije, Nemčije in Švice že prek sto let spremljajo nesreče v gorah in o njih poročajo. In vendar jih v Avstriji šele od leta 1971 naprej zbirajo po enotnem žandarmerijskem vprašalniku. Pri tem poleg žandarmerije sodelujejo še Ministrstvo za notranje zadeve, Avstrijsko planinsko združenje, Gorska reševalna služba in Avstrijska smučarska zveza. Rezultat tega dela je obilica podatkov, ki pa so pogosto pomanjkljivi in neposredno sami po sebi še ne predstavljajo že tudi preventive.

Težave se začnejo že pri zbiranju podatkov. Že tu bi morali izhajati iz točno opredeljenih izhodišč oziroma kriterijev: medicinskih, tehničnih, psiholoških, geografskih, pedagoških, izkustvenih in drugih.

Tudi pretirano razčlenjeni vprašalniki in obrazci ne obetajo uspeha. Ob neverjetni raznolikosti sicer marsikdaj navidez zelo podobnih nesreč otežkočajo presojo in poročevalce nehote zavajajo k netočnim opredelitvam in ocenam.

Statistična obdelava nesreč je posredno prav gotovo zelo dobra sestavina preventive; če nič drugega opozarja, da nesreča ne počiva.

Za preventivo niso toliko pomembni tehnični podatki o reševanju kot resničen prikaz vzroka in poteka nesreče. To je bistvena sestavina dobrega poročanja. S tem, da spodbujajo podživljanje nesreče, deluje izrazito preventivno.

GORNIŠKO PRAVO

Z vidika in z izkušnjami pravnika je preventivo obdelal **dr. J. Pichler**. Povedal je, da ustava v Avstriji pred zakonodajalca ni postavila posebnih predpisov glede varstva pred nesrečami v gorskem svetu. Zaradi tega so se v praktičnem življenju uveljavila različna pravila obnašanja. Med temi so po vsem svetu znane norme FIS, ki so precej prispevale k redu na smučiščih in se izkazale z velikim preventivnim učinkom. Velika škoda je, da tega statistično ni mogoče prikazati.

Tudi ob nesrečah v gorah in pri smučanju je delo pravnika med drugim usmerjeno k sodni obravnavi prekrškov in storilcev, h kaznim, globam in odškodninam. Prvenstveni motiv tega početja ni represija, marveč težnja, da bi bilo škodnih dogodkov čim manj – torej preventiva. Iz Pichlerjevih izjavanj sledi zlasti tele misli:

- Kazen in strah pred kaznijo za primer, da povzročimo nesrečo v gorah ali na smučišču, nimata takega učinka, kot bi morda pričakovali.

Prekrški v glavnem niso zlonamerni; dogajajo se, ne da bi se jih storilci sploh zavedali. Povzročitelj pred in med kritičnim dogodkom na nesrečo in njene kazenskopravne posledice sploh ne misli. Kaznivi so izjemni primeri: tako groba malomarnost, brezobzirnost in hujši prekrški. Odgovornost za povračilo škode je seveda druga stvar in ostaja v vsakem primeru.

- Sodna obravnava nesreče je v preventivnem smislu koristna zato, ker prek rekonstrukcije vodi do podrobne razčlenitve njenega ozadja, poteka in posledic. Tako se prebijamo do vzrokov in napak, ki so jo povzročile in bi sicer morda za vselej ostale nepojasnjene.
- Koristna je tudi pravna znanost, saj prispeva k razvoju gorniškega in smučarskega prava. Pravo tudi z jasnimi stališči v vsakovrstnih sredstvih obveščanja vpliva na varnostno zavest občanov, na njihovo obnašanje in preventivo.

IZKUŠNJE IZ PREVENTIVNIH UKREPOV

O vlogi športne pedagogike pri preprečevanju nesreč je razpravljal **Stefan Groessing**. Izhodišče njegove zanimive in obširne razprave je bilo opozorilo, da človek ni gospodar, temveč samo souporabnik narave. V tem smislu tudi športne dejavnosti ne bi smel oblikovati in izvajati zunaj tega razmišljanja.

- Vzgoja s pomočjo športa je zapleten proces. S časom se spreminja kultura gibanja, pojavlja se veliko novega, posebno pri dejavnostih v naravi. Hoja v gore je premagovanje ovir, nasprotij, presenečenj, je tveganje – taka naj bi tudi ostala. Da pa bi postala varnejša, mora preventiva postati tudi predmet na prakso oprte športne vzgoje.
- Svetovanje je med bistvenimi sestavinami vzgojnega procesa v športu, vendar z vidika preventive še nepopolno in omejeno pretežno na nasvete o uporabi tehničnih pripomočkov, čeprav bi moralo zajeti še marsikaj drugega.
- Kar zadeva izkušnje, gre predvsem za to, da jih moramo stalno utrjevati in poskrbeti, da preidejo v navado. Veliko izkušenj dobimo s treningom preventivnih ukrepov, ki nam na zelo stvaren način in učinkovito dajo najpotrebnejše izkušnje (padci na smučišču, padec v vrvi, zaustavljanje po zdrsu na snežišču, izogibanje pred padajočim kamenjem ipd.).
- Učni načrt za vse vrste in stopnje šol v Avstriji predvideva tudi vzgojo za planince in smučarje. V okviru zdravstvene vzgoje so zajeti tudi vidiki preventive.
- Če upoštevamo nauke izhodiščne misli, da je človek samo sestanovalec na planetu Zemlji, se bomo morali v preventivne namene odreči marsičemu, kar je teoretično dosegljivo, za naravo in ljudi pa škodljivo.

NEPREDVIDLJIVI PLAZOVI

Dr. Horst Schaffhauser je s prispevkom Preprečevanje nesreč v plazovih obdelal številna zanimiva vprašanja.

- Število nesreč se je bistveno povečalo z nastankom smučišč v visokogorju, z begom smučarjev s preobremenjenih in nezanimivih urejenih smučišč na njihova obrobja in z razmahom turnega smučanja. Hkrati se je po zaslugi odločnih varnostnih ukrepov močno povečala varnost na organiziranih smučiščih.
- Ocena stopnje nevarnosti plazov je prvorazreden preventivni ukrep. Tu so važna nekatera nova odkritja švicarskih raziskovalcev. Gre za ugotavljanje stabilnosti snežne odeje s snežnim klinom,¹ po katerem so lokalni rezultati tega preprostega, četudi nekoliko zamudnega posega pri količkah normalnih snežnih razmerah smiselno uporabni tudi za oceno varnosti v ožjem zaledju kraja, kjer smo opravili meritev trdnosti.
- »Žepi« majhne strižne trdnosti oziroma predeli »superšibkih« plasti snežne odeje se na terenu menjajo s predeli visoke trdnosti, kjer je snežna odeja stabilna.
- Kar zadeva preventivno vzgojo, moramo dati izrazito prednost praksi; preveč teorije ljudi tudi odbija. Tem izhodiščem se že prilagajajo novejši priročniki o plazovih, ki so naravnani na skupinsko delo na terenu (**Seifert**: Lawinenkunde lebendig lernen).
- Avstrijski Institut za plazove v Innsbrucku je pred dvema letoma opravil obsežno anketo, da bi ugotovil, kakšno je znanje planinske in smučarske publike o snegu, plazovih in samozasčiti. Odgovori so včasih dobri, pogosto pa se med seboj izključujejo.

PRIPRAVLJENI PREPREČUJEMO NESREČE

O medicini kot dejavniku preventive zoper nesreče v plazovih je razpravljal **dr. Franz Berghold**. Plaz je najbolj zahrbtna nevarnost v gorah, težko je predvideti, kdaj se bo utrgal, pa tudi marsičesa drugega o plazovih še ne vemo. Vemo pa že, da večina zasutih umre takoj po nesreči.

Referent si je zastavil vprašanja: Ali medicina lahko poveča možnosti za preživetje? Ali iz dognanj lavinske medicine lahko izluščimo kake napotke za uspešnejše preprečevanje nesreč?

Problemi, o katerih je govoril Berghold, niso nikakršna odkritja; njihova vrednost je v tem, da je brez ovinkarjenja povedal, kaj misli o nekaterih vprašanjih, ki bi lahko bila velikega splošnega pomena za varstvo pred plazovi.

- V plazovih premine največ izkušenih ljudi, ljudi z znanjem in izkušnjami, prekaljenih alpini-

¹ Glej: Sneg, led, plazovi, stran 205.

stov, turnih smučarjev, gorskih vodnikov, reševalcev in članov odprav, ki kljub svojemu znanju zagreše usodne napake. Kaže, da več znanja in boljša oprema spodbujata podzavest ljudi k zahtevnejšim in bolj tveganim turam. Pač kompetenca tveganja!

To misel potrjuje dejstvo, da je sicer med žrtvami drugih gorskih nesreč mnogo več neizkušanih, neorganiziranih ljudi kot organiziranih planincev.

- Kar zadeva medicinske razloge smrti v plazju, je o njih kaj težko dajati dokončne odgovore, saj žrtve le redko obducirajo. Trditev, da se večina žrtev zaduši, je sicer resnična, ne pove pa, da do zadušitve ne pride prvenstveno zaradi pomanjkanja kisika, temveč zaradi tega, ker plazna gmota stisne prsni koš zasutega in s tem onemogoči dihanje, nakar v nekaj minutah sledi smrt. To pojasnjuje, zakaj so poskusi oživiljanja tako pogosto neuspešni, čeprav zasutega najdejo in rešijo iz plazju takoj po nesreči.

- Ali bo zasuti preživel oziroma kdaj bo premnil, odloča predvsem njegovo stanje: v kolikšni mjeri je poškodovan, ali ima zadosti kisika, ali sploh lahko diha?

- Pojavi se vprašanje: »Mar elektronskih naprav in vseh drugih pripomočkov za hitro odkrivanje zasutega ne kujemo previsoko v zvezde? Je lavinska žolna sploh še potrebna, če večina zasutih izdihne že po nekaj minutah?«

Referent se zaveda nevarne možnosti, da spričo takega razglabljanja nekdo zaradi nesporednosti nepremišljeno postavi na glavo vsa načela medsebojne in organizirane pomoči. Zato tudi sam ugotovi, da medsebojna pomoč in lavinska žolna kljub navedenim dejstvom v celoti ohranjata svoj pomen. Zaradi hitre najdbe zasutega so njegove možnosti, da preživi, mnogo večje, seveda če to omogoča tudi njegovo siceršnje zdravstveno in splošno stanje. Če pa je že mrtev, mu tudi lavinska žolna ne bo pomagala. Po drugi strani uporaba lavinskih žoln lahko pospeši organizirano reševanje in zmanjša tveganje reševalcev.

- Vemo, da nesrečo v plazju kljub prizadevanjem zdravnika preživi le malokateri podhlajen ponesrečenec, medtem ko se brez posledic izmaže pretežna večina ponesrečenec, ki so jih v močno podhlajenem stanju potegnili iz ledeniških razpok. V plazju je ta možnost zelo, zelo majhna, ker zasuti umre zaradi poškodb ali pomanjkanja zraka, še preden zapade v stanje podhlajenosti, ki upočasnjuje življenjske funkcije in močno zniža potrebo po kisiku. In zaključek?

Nesrečo preprečujemo z dobro pripravo! Ukrepajmo, dokler je čas, tedaj, ko se pripravljamo na turo, preden nas zasuje plaz! Ne dajmo nevarnosti priložnosti, da udari!

VIŠINE POTENCIRAJO NEVARNOSTI

Dr. Ludwig Prokop je razpravljal o medicini in preprečevanju gorskih nesreč.

Njegova uvodna misel je bila, da mora človek svoje obnašanje urediti po meri, ki velja za vso naravo in upoštevati biološke omejitve. Medicina lahko veliko pripomore k preventivi, pa vendar nesreč v gorah in na smučiščih nikdar ne bomo mogli v celoti preprečiti. Vprašamo se celo: »Mar ni prav tveganje tisto, kar nas vleče v gore in nevarnosti?« Čedalje bolj je jasno, da je pravi vzrok številnih nesreč zdravstveno stanje prizadetega, domnevni (navidezni) vzrok gorske nesreče pa praviloma njegova posledica. Omahnemo lahko zaradi previsokega krvnega tlaka, zaradi angine pectoris ali infarkta, zaradi krča, vrtoglavice in še česa. Mrtvi tega, žal, ne morejo povedati; če ni avtopsije, ostane brez odgovora. Kadar ponesrečenci preživijo, pa z njimi o tem malo ali nič ne govorimo in ponavadi ne preverjamo njihovega zdravstvenega stanja.

Možnosti pa je veliko:

- Žrtve so ponavadi gorniki, ki bi radi sebi in drugim pokazali, kaj vse zmorejo. Večinoma gre za nedeljske turiste, marsikdaj pa rutina zapelje v tveganje in podcenjevanje nevarnosti tudi dobrega alpinista.

- Veliko ljudi zmore zahtevne stvari in pri normalni obremenitvi sploh ne čutijo težav; to pa jih zavede, da se lotijo naporov, o katerih nimajo predstave. Določena zmogljivost v normalnih razmerah nikakor ne pomeni, da je naše telesno stanje brezhibno.

- Nekatere pomanjkljivosti se pokažejo šele na večji višini. Starost je tu še posebno ranljiva; že v mirujočem stanju se število utripov srca na višini 3000 metrov poveča za okroglo dvajset, krvni tlak pa naraste za 20 do 30 mmHg. Telo nas sicer pravočasno opozarja, žal pa opozorila pogosto ne dojamemo ali pa ga spregledamo.

- Najboljši zaščitni ukrep je pregled pri zdravniku, po potrebi specialistu in v obremenjenem stanju.

- Bolezni in telesne hibe, ki so resna ovira za hojo v gore in smučanje, so predvsem bolezni koronarnih žil, srčne napake, zvišan krvni tlak, močne motnje regulacije, astma, nabreklost pljuč, kronične bolezni jeter in ledvic, slabokrvnost, sladkorna bolezen, stanje po kapi, močno povečana telesna teža, duševna neuravnovešenost.

- Pogosto bi se tveganju, zlasti tistemu, ki povzroča predčasno utrujenost, izčrpanost in stanja, pri katerih ponesrečenec psihično odpove, lahko izognili. Med dejavnike tveganja sodijo med drugim pomanjkanje treninga, manjkajoča aklimatizacija, pomanjkljive predpriprave, nepačna ali nezadostna oprema in obleka, nezadostna tehnika, pomanjkljivo poznavanje gore,

napake pri prehranjevanju, prekomerno kajenje, alkohol, jemanje poživil, lahkomišelnost, nezadostna inteligenca.

- Večinoma ne vpliva samo en dejavnik, pač pa več dejavnikov hkrati. To še posebej velja za trekinge v visokogorju, če se jih udeležujejo neprilavjeni in zdravstveno nepreverjeni posamezniki, ki jih privlačijo vrhovi nad 5000 metri.

PLANINEC MORA POZNATI SAMEGA SEBE

- Morda nam bo obremenitev zaradi višine bolj jasna, če pomislimo, da moramo na nadmorski višini 0 metrov vdihniti 48 litrov zraka, da bi organizem pridobil 2 litra kisika (O₂). Za isto količino kisika potrebujemo malo pod vrhom Triglavu že 69, slabih 100 metrov pod vrhom Mont Blanca pa kar 111 litrov zraka. Če bolehamo za astmo ali nabreklostjo pljuč in če imamo zaradi visoke lege trebušne prepone zmanjšano vitalno kapaciteto, bo to lahko povzročilo utrujenost, slabost, vrtoglavico s stanji omotičnosti, halucinacije, onemogočalo bo zdravo presojlo in kaj lahko privedlo do nenadnega zloma telesnih sil zaradi vpliva višine (kolaps – možgani, pljuča).
- Medicina pozna neugodne posledice »dela do poslednjega trenutka« pred dopustom. Če si ne vzamemo časa in se tako rekoč iz službe

podamo na dopust v gore, lahko tam po pretiranem naporu utrpimo srčni infarkt.

- Več pozornosti velja posvetiti tudi znamenitemu »tretjemu dnevu« v gorah. Ta je znan kot dan kriz, telesnih in duševnih problemov. Če se tega dne izogibamo pretiranim naporom, bo to imelo blagodejen preventivni učinek.
- Jemanje poživil v športu preganjamo, ker je škodljivo. V gorah nas poživila lahko vodijo v stanje nekritične vznesenosti, nepristevnosti, podcenjevanja nevarnosti ali pa povzročijo prezgodnjo izčrpanost. Neugodni so lahko tudi učinki nekaterih zdravil, še posebej psihofarmakoloških preparatov, zdravil za preprečevanje visokega krvnega tlaka, krčev in še drugih.
- Kdor v gore odhaja bolan, tvega, da se mu bo zdravstveno stanje poslabšalo. Pomislimo na vnetje zob, prehlade in še kaj!
- Medicinska znanost lahko veliko prispeva k preprečevanju nesreč v gorah. Po eni strani odkriva tiste lastnosti, ki bodo ljudem omogočile, da čim bolj izkoristijo svoje zmogljivosti. Po drugi plati medicina svetuje in opozarja na omejitve. Človek mora vedeti, da sam odgovarja za svojo varnost. Upoštevati mora svoje telesne in duševne lastnosti kot celoto – tako dobre kot slabe.

ALPINISTIČNO SMUČANJE PO SEVEROVZHODNI STENI EIGERJA

OČIŠČENJE PO PRVENSTVENEM SMUKU

DAVO KARNIČAR

Zvrhan koš želja, ki ga po dobri, stari navadi napolnimo na Silvestrovo, tokrat ni ostal prazen. V mojem je dno več kot pokrito, na njem pa piše: Ski Extrem Alpin 91. »Parola« ustreza, letnica pa mi sedaj glede na potek dogodkov pomeni leto odločitve.

Pretekla zima se je začela nadvse obetajoče. Obilno sneženje že v novembru in decembru, mraz in močni južni vetrovi, skoraj timske priprave v družinskem krogu. Ob spremljanju ekipe naših najboljših alpskih smučarjev se je tudi v meni pojavil nemir, želja po akciji, tako da sem jih ob lepem vremenu že kar nadležno opozarjal na pravljico tam zgoraj in na to, da bodo kakšno uro morali pretolči brez mene. Doma pa z Drejcem nekajkrat »špricneva« na preizkus tehničnih izboljšav – in že je bila pred vrati sezona alpinističnega smučanja.

Skupaj sva opravila obvezno turo za odpihovanje strahu, ki ima sicer malo skupnega z velikimi stenami, navda pa naju s potrebnim samozaupanjem. Ko sem ob vznožju Sinjega slapu Drejcu stisnil roko, sem se veselil družbe, čeprav še danes ne vem, za koga me je bilo bolj

strah. Po samotnih vijuganjih v steni Dolgega hrbita, Kočne in nekaterih krajših težkih vesinah je bilo končno vse pripravljeno.

V ŠVICI ČAKAJO TRI STENE

Pogosto sem vrtel telefon. Na drugem koncu me je o razmerah v švicarskih gorah obveščal gorski vodnik Peter, doma pod Matterhornom, ki smo ga spoznali pod Nanga Parbatom, na mojih potovanjih z belim cirkusom pa sva se nato še videla in delala načrte pod tamkajšnjimi gorami.

Odpravil sem se na pot. April je čas prvih sanj o vročih plažah in obdobje, ko se snežna odeja stabilizira. Ta čas je v strmih vesinah še dovolj snega, da smučiči predrsijo žlebove, plati, ozke prehode med skalnimi štrclji, preden se gora začne razgaljati vse toplejšim sončnim žarkom. Ob prehodu italijansko-švicarske meje na prehodu Simplon mi močan veter dobesedno iztrga iz rok avtomobilska vrata. Po obrazložitvi name na potovanja v Švico carinik nekaj mrmra o slabi vremenski napovedi, pa ga nočem slišati. Že naslednji dan pa sem pričal točnosti vreme-